

Handlingsplan

Våld

Jämlikhet och jämställdhet

Ett brottsförebyggande arbete

Dokumenttyp: Styrdokument

Dokumentnamn: Handlingsplan Våld Jämlikhet och jämställdhet

Beslutat datum: 2020-11-24

Gäller från datum: 2020-11-24

Beslutat av: Kommunstyrelsen

Ansvarig: Folkhälsosamordnare

Diarienummer: 2020/427-106

Foton: Josephine Gabrielsson

Innehåll

Tillsammans för en kommun fri från våld	5
Inget att vänta på.....	5
Agenda 2030.....	5
Syfte.....	5
Övergripande mål	6
Strategi mot mäns våld mot kvinnor	6
Tillsammans mot brott	6
Alkohol, Narkotika, Droger och Tobak	6
Mänskliga rättigheter	6
Barnkonventionen	7
Jämställdhet och jämlikhet.....	7
Gemensamt ansvar.....	8
Målgrupper	9
Att bygga framtidens jämlika och jämställda samhälle	9
Styrande dokument	10
Uppföljning och utvärdering	10
Kommunen	10
Sorsele kommuns politiska organisation	11
Övergripande mål	12
Kartläggning, analys och uppföljning.....	12
Förskolan och skolans ansvar.....	13
Länsstyrelsen.....	13
Övrigt samhällsansvar	14
Socialnämndens ansvar	15
Socialtjänstlagen SoL.....	15
Socialstyrelsens nya föreskrifter och allmänna råd	15
Våld	17
Våldsutsatta kvinnor och män	17
Definition av våld	18
Brott i nära relationer	19
Fem särskilt utsatta grupper.....	19
Våld i samkönade och hbtq relationer	19
Brottlighetens uttryck och konsekvenser	20
Uppbrott ur våld.....	21
Barnen	22

Våldsutövare.....	24
Hedersrelaterat våld och förtryck	24
Prostitution och människohandel	25
Sugardating – en förtäckt prostitution	26
Stödinsatser i Sorsele kommun gällande våld i nära relation	26
Fråga om våld	27
Rutin våga se, fråga och agera	27
Tecken och symptom på våldsutsatthet	28
Uppsökande och förebyggande arbete	28
Samverkan	28
Säkerhet	29
Sekretesskydd.....	30
Ansvar, handläggning och dokumentation	30
Barn och ungas behov	31
Insatser	31
Källor	32

Tillsammans för en kommun fri från våld

Inget att vänta på

Handlingsplanen initierar till tvärsektoriell samverkan inom Sorsele kommunorganisation utifrån ett processinriktat arbetssätt och en så kallad hela kommunen ansats gällande orsaken till våld och dess konsekvenser, att förebygga brott och öka jämlika och jämställda levnadsförhållanden inom kommunen.

Förväntningar styr vårt sätt att se och påverka våra tolkningsmöjligheter. Därför är det viktigt att fundera över egna värderingar om vad attityder och normer spelar för roll för en jämlik och jämställd kommun fri från våld och föreställningar om vem som blir utsatt för våld i nära relation.

Att känna till orsaker till våld och vilka uttryck som våld kan ta, normaliseringsprocessen och att våldet ofta eskalerar med tiden kan vara avgörande för att upptäcka våldsutsatthet och med det så kan det vara just du som gör skillnad och med insikten att den traditionella mansrollen skapar problem för pojkar män och deras omgivning.

Ingen vill vara ett brottsoffer, men ingen vill heller vara gärningsperson. Det är samhällets ansvar att förebygga förekomsten av våld och det går bara att göra med gemensamma krafter. Att ge rätten till människors hela personlighet och alla sina känslor har betydelse och gör skillnad.

Agenda 2030

Kommunfullmäktige har antagit en lokal strategisk plan för Agenda 2030 som utgår från definitionen hållbar utveckling som den så kallade Brundtlandskommittén författade.

Strategin innefattar särskilda insatsområden varav ett är Fokus på psykisk hälsa.

Syfte

Syftet med handlingsplan är att kraftfullt och effektivt på bred front säkerställa Sorsele kommuns gemensamma ansvar för ett jämställt samhälle att minska skillnader i hälsa mellan olika grupper i kommunen genom att:

- Ge stöd och hjälp till vuxna och barn som utsätts för våld i nära relationer.
- Ge stöd och hjälp till våldsförövare.
- Strukturer i kommunens arbete för att motverka och bekämpa mäns våld mot kvinnor och generellt våld.
- Arbetet integreras i samtliga verksamheter och följs upp på alla nivåer.

Övergripande mål

Att fler aktörer sätts i rörelse för ett hållbart och tryggt Sorsele och En kommun fri från våld. Inom en period om 10-år ska kommunen ha utvecklat ett tvärsektoriellt, systematiskt och samordnat arbetet som effektivt når kommunens medborgare och bidrar till kommunens visioner.

Strategi mot mäns våld mot kvinnor

Regeringen har i sin skrivelse Makt mål och myndighet – feministisk politik för en jämställd framtid presenterat inriktningen för jämställdhetspolitiken med en ny delmålsstruktur, en jämställdhetsmyndighet och en tioårig, nationell strategi för att förebygga och bekämpa mäns våld mot kvinnor.

Strategin betonar särskilt förebyggande insatser och mäns delaktighet.

Hittills har samhällets arbete tenderat att hantera våldets konsekvenser snarare än dess orsaker. Regeringens ambition är att genomföra ett perspektivskifte och fokusera på att förebygga våldet. Det kräver effektiva åtgärder för att förhindra både att våld utövas och att våld upprepas. Det behövs också ett bredare och mer konstruktivt engagemang av män och pojkar än tidigare och en uppgörelse med normer som rättfärdigar våld, köp av sexuella tjänster och andra begränsningar av kvinnors och flickors handlingsutrymme och livsval. Det handlar bland annat om att motverka negativa manlighetsnormer – föreställningar och förväntningar på hur pojkar och mäns ska vara.

Tillsammans mot brott

Att utsätta andra för våld är ett brott. Brottligheten medför stora konsekvenser för såväl brottsoffer och samhället. Att bli utsatt för våldsbrott är en traumatisk upplevelse för såväl den psykiska, fysiska och sociala hälsan. Nationella brottsförebyggande programmet, Tillsammans mot brott beskriver bland annat att välfärdspolitiken är grundläggande för att motverka brottslighetens orsaker.

Medborgardialoger och lokala lägesbilder är ett underlag för insatser.

Alkohol, Narkotika, Droger och Tobak

Att uppmärksamma och förebygga ANDT relaterad ohälsa gör skillnad. Insatser för att nå kvinnor och män samt flickor och pojkar i en socialt och hälsomässig utsatt situation är en viktig parameter i det våldsförebyggande arbetet.

Mänskliga rättigheter

Att säkra människors mänskliga rättigheter är en av de viktigaste uppgifterna för demokratier världen över. Friheten från våld är en av dessa grundläggande rättigheter.

Våld mot kvinnor definieras i dag som en allvarlig kränkning av kvinnors mänskliga rättigheter. Det har också lyfts fram som ett allvarligt samhällsproblem som kräver både förebyggande åtgärder och omfattande stödåtgärder till kvinnor och barn som utsatts för våld.

Att rättigheterna är universella gör dem till ett kraftfullt verktyg för att motverka våld och diskriminering av kvinnor. Genom att definiera våldet som en kränkning av kvinnors mänskliga rättigheter skärps kraven på statligt ansvar. Frågan synliggörs som en allmän, snarare än privat, angelägenhet.

Barnkonventionen

Barnkonventionens artikel 19 säger att barnet ska skyddas mot ”alla former av fysiskt eller psykiskt våld, skada eller övergrepp, vanvård eller försumlig behandling, misshandel eller utnyttjande, innefattande sexuella övergrepp”. Barnkonventionen är även tydlig med att inget våld mot ett barn är motiverat. Artikel 19 handlar om de former av våld där barn utsätts av föräldrar/vårdnadshavare eller annan omsorgsperson. Exempel på annan omsorgsperson kan vara familjehemsföräldrar, adoptivföräldrar, förmyndare, skol- och förskolepersonal, personal på dagverksamhet eller boenden med flera.

FN:s barnrättskommitté belyser att våld i allmänhet förknippas med fysisk skada eller avsiktlig skada, men att det är viktigt att inte bortse från det lidande och de konsekvenser även icke fysiskt våld kan få för ett barn. Exempel på icke fysiskt våld kan till exempel vara psykisk misshandel, försummelse eller att barnet ser våld inom familjen.

Jämställdhet och jämlikhet

Jämställdhet handlar om att kvinnor och män ska ha samma makt att forma samhället och sina egna liv och handlar inte bara om jämn könsfördelning utan också om att uppmärksamma attityder, normer, värderingar och ideal som påverkar livsvillkoren för kvinnor och män inom samhällets olika områden. Därför bedrivs arbetet för jämställdhet ofta med två olika fokus, där det ena hjälper oss att skapa en tydlig bild av olika situationer och förhållanden med hjälp av mätbara faktorer, medan det andra problematiserar och granskar vilka normer och värderingar som ligger bakom de redovisade siffrorna.

Varken kvinnor eller män utgör några enhetliga grupper. En människas möjligheter i livet påverkas också av vilken socioekonomisk grupp man tillhör, var i landet man bor, liksom av etnicitet, ålder, sexuell orientering, funktionsförmåga och annat som faller inom ramen för diskrimineringsgrunderna. I arbetet med jämställdhet är det därför viktigt att reflektera över hur alla dessa kategorier samverkar med varandra. Först då är det möjligt att förstå hur ojämlikhet skapar olika förutsättningar för grupper eller individer. Ojämlikhet beskrivs som skillnader som bedöms som orättvisa enligt någon norm.

Gemensamt ansvar

Sammanhållet preventionsarbetet är allas ansvar i den kommunala organisationen. Respektive chef ansvarar för att det finns kunskap och kännedom om handlingsplanen och att den efterlevs. Säkerställer rutiner för att upptäcka våld i nära relationer, förebygger risker och brott och ökar delaktighet för främjandet av relationer.

Indikerad/åtgärd

Preventionsarbetet kan beskrivas i form av en pyramid där den översta delen går under namnet indikerad prevention som innebär åtgärder för akuta situationer där problem redan uppstått men ska på sikt även leda till förebyggande och främjande åtgärder.

Selektiv/förebyggande

I mitten av pyramiden finns delen som kallas selektiv prevention och innebär att man förebygger genom att ta bort hinder, tillgodoser rättigheter i förväg för grupper/individer i risk. Här finns ett stort utvecklingsområde med anledning av att det är detta som ofta hamnar mellan stolarna och innebär att ohälsan och dess sociala konsekvenser och problem blir betydligt större.

Universell/främjande

Längst ner finns basen i pyramiden som bär upp resten och är den universella delen som innebär att främja genom att man förstärker det vi vill se mer av.

Målgrupper

Att aktivt jobba med våld och våldsprevention innebär ökad hälsa för individer. Ett stärkt genusperspektivet ökar empatiska förmågor att uppleva och förstå andra kännande individers känslor. Att främja omsorgsriktade relationer genom aktivt åskådarperspektiv kan bryta våldsspiraler.

- Större ansvar läggs på männen för att samhället ska bli jämställt.
- Alla som vistas i eller är invånare i kommunen

Prioriterade målgrupper:

- Barn och vuxna som utsätts för våld i nära relation
- Barn som upplevt våld av närstående vuxna
- Barn och vuxna som utövat våld mot närstående

Särskilt viktigt att uppmärksamma:

- Kvinnor med funktionsnedsättning, missbruk och beroendeproblematik, utländsk bakgrund, äldre kvinnor samt kvinnor som utsätts för hedersrelaterat våld och förtryck.

Livsvillkoren kan innebära omfattande beroendeställning till sin omgivningen för exempelvis daglig vård och omsorg, större svårigheter att göra sig förstådd, berätta om sin våldsutsatthet, begränsningar i förmåga att uttrycka sig och veta sina rättigheter de sociala nätverk kan vara svagt.

Att bygga framtidens jämlika och jämställda samhälle

Den viktigaste beståndsdel i ett demokratiskt samhälle är att alla människors röst och funktion ska ha samma värde och främja lika rättigheter och möjligheter oavsett kön, könsöverskridande identitet eller uttryck, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, funktionsnedsättning, sexuell läggning eller ålder.

Tillsammans gör vi skillnad och utvecklar samhället med genusförändrad ansats:

Ordinarie arbete: Det våldspreventiva arbetet är en integrerad del i kommunens ordinarie styr och ledningssystem, och är tydligt kopplat till lokala, regionala och nationella mål, strategier och handlingsplaner.

Hållbarhet: Det finns hållbara strukturer och systematik för ett långsiktigt våldspreventivt arbete inom i kommunen och i samverkan med andra aktörer, lokalt, regionalt och nationellt.

Roller: Det finns en tydlig ansvars- och rollfördelning i frågan om våldsprevention inom kommunen såväl som mellan samverkanspartners (ex region, polis, länsstyrelsen, civilsamhälle m.fl)

Systematik: Det finns en tydlig systematik för kartläggning, analys genomförande och uppföljning av våldspreventiva insatser i kommunens verksamheter.

Utveckling: Det finns en plan för att sprida eller komplettera det som redan fungerar i kommunens verksamheter och utveckla och införa nya metoder där behov finns.

Genomförande: Det våldspreventiva arbetet utvecklas och drivs med grund i kunskaps- och evidensbaserad praktik.

Styrande dokument

Att utgå från det arbete som redan görs innebär möjlighet att identifiera förönsdringsfaktorer och utveckla insatser. Arbetet för en god hälsa finns i ett flertal lagar och förordningar, varav följande är specifika:

- Grundlagen Regeringsformen (SFS 1974:152)
- Socialtjänstlagen (2001:453)
- Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd om våld i nära relationer (SOSFS 2014:4)
- Skollagen (2010:800)
- Arbetsmiljölagen (AFS 2015:4)
- Diskrimineringslagen (2008:567)
- Barnkonventionen (2018:1197)
- De globala hållbarhetsmålen Agenda 2030

Uppföljning och utvärdering

Genom att implementera ett arbete för ökad jämlikhet och jämställdhet i det ordinarie arbetet och med systematisk uppföljning så kan arbetet utvecklas och spridas vidare. För att möjliggöra att handlingsplanen är ett levande dokument och att ansvaret fördelas på fler än socialtjänsten sker uppföljning och utvärdering via Folkhälsorådet och utifrån det resultatet tas ny aktivitetsplan fram. Eventuell revidering av dokumentet i sin helhet kan ske om behov uppstår.

Kommunen

Konsekvensen av våldet i samhällen är stort och påverkar hälsoläget hos individer. Sammanfattningsvis är de fysiska, personliga och sociala resurserna livsvillkoren för individens hälsa och genom att folkhälsoperspektivet integreras i samtliga verksamheter finns förutsättningar för folkhälsoarbetet och en god jämlik och jämställd hälsa i kommunen och En kommun fri från våld.

Kommunen har det yttersta ansvaret för att en enskild får det stöd och den hjälp de behöver. Detta innebär ingen inskränkning i ansvaret som vilar på andra huvudmän enligt 2 kap 1 § Socialtjänstlagen. Skolan har exempelvis både ansvar och möjlighet till främjande och förebyggande arbete. Varje kommun ansvarar för socialtjänsten inom sitt område och för att de som vistas i kommunen får stöd och den hjälp de behöver. För akuta insatser under kvällar och helger ring 112.

Regeringen har lyft fram betydelsen av samverkan i frågor som rör barn och unga som far illa eller riskera att fara illa och sedan 1 juli 2003 finns nya lagbestämmelser om skyldighet att samverka. Förutom lagstöd ansåg regeringen att det behövdes stödande strukturer för att samverkan skulle bli mer långsiktig och uthållig. Utifrån detta kom ”Strategi för samverkan – kring barn och unga som far illa eller riskerar att fara illa”.

Sorsele kommuns politiska organisation

Sorsele kommuns högst beslutande organ är Kommunfullmäktige som representerar folket i kommunen och tar beslut i kommunens viktigaste frågor. Kommunfullmäktige utser kommunstyrelsen och beslutar vilka nämnder och utskott som ska finnas och väljer ledamöter till dessa.

Varje nämnd och utskott ansvarar för ett visst område. I Sorsele kommun har vi ingen Socialnämnd utan vår nämnd är Kommunstyrelsen och sedan har kommunen ett sociala-utbildningsutskott. I dokumentet används dock Socialnämnden i skrift utifrån att texter kommer från lagstiftning.

Sociala- och utbildningsutskottet ansvarar för och beslutar självständigt med stöd av policydokument, riktlinjer, handlingsplaner utifrån lagstiftning, föreskrifter och allmänna råd, budget och annat i ärenden som gäller äldre- och handikappomsorg, individ- och familjeomsorg, kommunal hälso- och sjukvård samt samtliga skolformer inom skolväsendet med uppgift att fullgöra uppdrag inom Skollagen, Socialtjänstlagen (SOL), Lagen med särskilda bestämmelser om vård av unga (LVU), Lagen om vård av missbrukare i vissa fall (LVM), Lagen om stöd och service till vissa funktionshindrade (LSS) och Föräldrabalken (FB). Utskottet svarar också för vissa delar av psykiatrin samt ledningen av den kommunala hälso- och sjukvården enligt hälso- och sjukvårdslagen (HSL). Till nämndens uppgift ingår även psykiskt och socialt omhändertagande vid stora olyckor och katastrofer (POSOM). I övriga ärenden är de beredande för Kommunstyrelsen.

Övergripande mål

- Kommunstyrelsen i Sorsele kommun ska ha ett systematiskt och förebyggande arbete mot våld i nära relationer.
- Fler barn och vuxna som utsätts för våld i nära relationer ska få hjälp.
- Den som utsätts för eller utövar våld i nära relationer ska mötas av personal med rätt kompetens.
- Alla invånare inom Sorsele kommun såväl barn som vuxna ska veta vart de ska vända sig för att få stöd i fall de utsätts för våld eller utsätter andra för våld.
- All personal ska veta var de kan vända sig vid misstanke om att våld förekommer.
- Samtliga chefer inom Sorsele kommun organisationen är delaktiga och håller ämnet öppet återkommande i sina verksamheter och arbetsplatser.

Kartläggning, analys och uppföljning

Det är viktigt att det finns kunskap kring omfattningen av våld i nära relationer i kommunen. För att kunna kartlägga förekomsten av våldsutsatta barn, vuxna, samt våldsutövare som lever med våld är det viktigt att det finns fungerande rutiner och processer kring detta. Kunskapen kring omfattningen av våld i nära relationer är en förutsättning för att kunna analysera om utbudet av insatser som erbjuds våldsutsatta, våldsutövare samt barn som lever med våld svarar mot behoven i kommunen. Det är även viktigt att de insatser som ges systematiskt följs upp och analyseras för att säkerställa att insatserna leder till förbättring för invånaren i Sorsele kommun.

Om en verksamhet systematiskt följer upp sina resultat får ledning och politiskt ansvariga större möjlighet att kontrollera hur väl en verksamhet arbetar mot de övergripande målen och med de planer, processer och aktiviteter som ingår i verksamhetens ledningssystem. Annorlunda uttryckt är systematisk uppföljning ett sätt att undersöka hur väl den tänkta verksamheten överensstämmer med den verkliga. Genom att verksamheten tydliggörs (t.ex., avseende vilka grupper av individer som har varit aktuella, vilka behov de haft, vilka insatser de fått, hur verksamheten levt upp till lagstadgade krav) kan verksamhetens kvalitet utvecklas.

Systematisk uppföljning handlar om att dokumentera arbetet med enskilda klienter för att följa upp hur det går för dessa klienter och om att sammanställa denna information i syfte att utveckla och förbättra verksamheten, men även nyttan och användningen av systematisk uppföljning som delas in i tre olika nivåer:

- i det direkta arbetet med klienter (individuell uppföljning)
- verksamhetsnivå för att utveckla verksamheten (verksamhetsuppföljning)
- nationell nivå i form av exempelvis öppna jämförelser (nationell uppföljning)

Metod för kartläggning och uppföljning behöver komma till stånd där insatser och stöd ges. Egenkontrollen avser en regelbunden uppföljning av

verksamhetens planering, genomförande, resultat och förbättringsåtgärder.

Socialstyrelsen har tagit fram ett datorbaserat verktyg som kommuner kostnadsfritt kan använda som stöd i arbetet med systematisk uppföljning, SUV. Systematisk uppföljning innebär att systematiskt dokumentera arbetet med individer för att följa upp hur det går för dem. Om verksamheten även sammanställer individinformationen på gruppnivå ger det ett underlag för verksamhetsutveckling samt även kunna uppnå de mätbara målen.

Förskolan och skolans ansvar

Förskolan och skolan ska samverka med Socialtjänsten. Förskolan/skolan har en anmälningsskyldighet till Socialtjänsten enligt 14 kap 1§ Sol om de har misstanke om att ett barn far illa (ex barn som utsätts för våld, bevittnar våld, är utsatta för hedersrelaterat våld och förtryck). Förskolecheferna och rektorerna i Sorsele kommun har ett ansvar att tillse att personalen som arbetar med barnen har en god kännedom om sin anmälningsskyldighet samt att de har en kännedom om kommunens handlingsplan mot våld i nära relationer. Skolan har också ett ansvar för att arbeta förebyggande och ge elever information om deras mänskliga rättigheter.

Länsstyrelsen

Länsstyrelsen har som uppdrag att verka för att de jämställdhetspolitiska delmålen får genomslag på regional nivå. Länsstyrelserna har även i uppdrag att stödja genomförande och uppföljning av regeringens nationella strategi för att förebygga och bekämpa mäns våld mot kvinnor 2017–2026, som inkluderar frågor om hedersrelaterat våld och förtryck samt prostitution och människohandel för sexuella ändamål, liksom barns utsatthet för våld. I uppdraget ingår det att ta fram regionala strategier och handlingsplaner. Våldsprevention Västerbotten med genusförändrande ansats har målen:

- att verka för en utveckling av det brottsförebyggande arbetet på lokal och regional nivå
- att skapa ett kunskapsstöd för långsiktigt strategiskt arbete mot mäns våld mot kvinnor och generellt våld.
- Kompetens om våldsprevention och genus har ökat hos deltagarna
- Strukturerat samarbete för att motverka mäns våld mot kvinnor

Övrigt samhällsansvar

Sjukvården

Sjukvårdens ansvar styrs främst av hälso- och sjukvårdslagen (HSL) som i sin portalparagraf har samma helhetssyn som socialtjänstlagen. Sjukvården ska föra noggrann dokumentation vilket bl. a är en förutsättning för att rättsintyg vid misshandel blir korrekta. Det är framförallt vårdcentralerna, akutmottagningarna och kvinnokliniken som på ett tidigt stadium kommer i kontakt med våldsutsatta.

Folktandvård

Folktandvården har en unik möjlighet att tidigt upptäcka barn och unga som far illa samt vuxna personer som utsätts för våld. Det finns ingen annan offentlig verksamhet som möter barn och unga regelbundet över en så lång tidsperiod som 20 år. Folktandvården kan se utvecklingsförändringar och skador hos barn, unga och vuxna.

Polisens ansvar

I rättegångsbalken framgår att när ett misshandelsbrott kommer till Polisens kännedom ska anmälan upptas och förundersökning inledas. Polisanmälan görs av kvinnan själv men också av andra. Polisen har också skyldighet att rapportera samtliga misshandelsfall till socialtjänsten då det finns barn i familjen.

Åklagarens ansvar

Våld mot närstående faller under allmänt åtal. Åklagaren är den som ansvarar för förundersökningen och beslutar om det finns skäl att anhålla våldsutövaren eller om åtalet ska läggas ner.

Migrationsverkets ansvar

Kommunen har det yttersta ansvaret för att enskilda får det stöd och den hjälp som de behöver (2 kap. 1 § SoL). För vuxna över 18 år som är asylsökande har dock Migrationsverket ansvar för att de vid behov beviljas logi, bostadsersättning, dagersättning och särskilt bidrag (1, 2 och 13 §§ lagen (1994:137) om mottagande av asylsökande m.fl., LMA). Den personkrets som omfattas av LMA har inte rätt till bistånd enligt 4 kap. 1 § SoL för insatser av motsvarande karaktär. Om någon som omfattas av LMA ansöker om bistånd för särskilda behov som inte täcks av LMA är kommunen skyldig att pröva ansökan. T.ex. kontaktperson eller samtalsstöd.

Även de personer som under asyltiden utsätts för våld eller andra övergrepp av en närstående, har kommunen enligt 2 a kap. 1 § SoL det övergripande ansvaret för att en

våldsutsatt person får det stöd och hjälp hen behöver som avses i 5 kap. 11 § SoL Om socialtjänsten bedömer det lämpligt kan Migrationsverket omplacera.

Socialnämndens ansvar

Socialtjänstlagen SoL

I 5 kap 11 § SoL finns en bestämmelse om socialtjänstens stöd till personer som utsatts för våld eller andra övergrepp:

”Till socialnämndens uppgifter hör att verka för att den som utsatts för brott och dennes närstående får stöd och hjälp.

Socialnämnden skall särskilt beakta att kvinnor som är eller har varit utsatta för våld eller andra övergrepp av närstående kan vara i behov av stöd och hjälp för att förändra sin situation.

Socialnämnden ansvarar för att ett barn, som utsatts för brott, och dennes närstående får det stöd och den hjälp de behöver.

Socialnämnden ska också särskilt beakta att ett barn som bevittnat våld eller andra övergrepp av eller mot närstående är offer för brott och ansvarar för att barnet får det stöd och den hjälp som barnet behöver.”

Socialstyrelsens nya föreskrifter och allmänna råd

I oktober 2014 trädde Socialstyrelsens nya föreskrifter och allmänna råd om våld i nära relationer i kraft (SOSFS 2014:4). Till skillnad från den tidigare versionen (SOSFS 2009:22) så innefattar SOSFS 2014:4 inte bara allmänna råd (”bör”) utan även föreskrifter (”skall”), vilka är en bindande regler. För att våldsutsatta vuxna och barn som lever med våld ska få det stöd och den hjälp de behöver krävs det att socialnämnden har en planering med uppföljningsbara mål, tydligt ansvar och fastlagda rutiner för hur ärenden om våldsutsatthet ska handläggas.

Socialnämndens övergripande ansvar fastslås inom följande områden:

1 § Socialnämnden ska fastställa mål för arbetet med våldsutsatta och barn som bevittnat våld samt beskriva när och hur målen ska uppnås.

2 § Socialnämnden ska fastställa var i verksamheten ansvaret ligger för att utreda, fatta beslut i och följa upp ärenden som gäller våldsutsatta eller barn som bevittnat våld.

3 § Om socialnämnden har lämnat över genomförandet av insatser enligt socialtjänstlagen (2001:453) till någon annan ska nämnden fastställa hur kontroll och uppföljning av sådan verksamhet ska göras.

4 § Socialnämnden ska fastställa rutiner för hur information som har kommit till nämndens kännedom ska föras vidare till den del av verksamheten som enligt 2 § har utredningsansvar när de har uppmärksammats att ett barn kan vara våldsutsatta eller kan ha bevittnat våld.

5 § Socialnämnden ska vidare fastställa rutiner för hur skyddade personuppgifter hanteras.

6 § Socialnämnden ska även fastställa rutiner för hur barn ska tas om hand och stödjas av personal med adekvat kompetens om en förälder avlidit till följd av våld.

7 § Socialnämnden ska analysera om utbudet av insatser och andra sociala tjänster som erbjuds våldsutsatta barn som bevittnat våld svarar mot behoven i kommunen.

8 § Bestämmelser om att kommunen tillsammans med landstinget ska upprätta en individuell plan när en enskild har behov av insatser både från socialtjänsten och hälso- och sjukvården finns i 2 kap. 7 § socialtjänstlagen (2001:453).

9 § Socialnämnden ska samverka för att samordna insatser så att de inte motverkar varandra. Om insatsen ges till flera i en familj, ska samtliga insatser samordnas. Detta ska göras med beaktande av behovet av trygghet och säkerhet hos våldsutsatta och barn som bevittnar våld.

Skyldigheten att samverka gäller endast för såna uppgifter för vilka det inte föreligger sekretess enligt offentlighets- och sekretesslagen (2009:400) eller tystnadsplikt enligt 15 kap 1 § socialtjänstlagen (2001:453)

10 § Socialnämnden ska vidare samverka externt med andra verksamheter, myndigheter och organisationer som berörs för att skapa förutsättningar för att samordna insatser från de olika aktörerna så att de inte motverkar varandra. Om insatser ges till flera i en familj, ska nämnden även samverka för att skapa förutsättningar för att samordna samtliga insatser. Detta ska göras med beaktande av behovet av trygghet och säkerhet hos våldsutsatta och barn som bevittnat våld. Skyldigheten att samverka gäller endast för sådana uppgifter för vilka det inte föreligger sekretess enligt offentlighets- och sekretesslagen (2009:400) eller tystnadsplikt enligt 15 kap. 1 § socialtjänstlagen (2001:453).

11 § Socialnämnden ska fastställa var i verksamheten ansvaret för den interna och den externa samverkan ska ligga.

Våld

Alla som blir utsatta för våld i nära relationer, oavsett kön eller könsidentitet, har rätt till stöd och skydd. Brottsofferbestämmelsen i 5 kap. 11 § SoL omfattar alla brottsoffers rätt till stöd och hjälp, med avgränsningen för brott som avser våld i nära relationer.

I handlingsplanen jämför våld i samkönade relationer med mäns våld mot kvinnor då det ofta omfattar samma problematik och ger samma konsekvenser.

Med begreppet barn avses personer under 18 år, artikel 1 Barnkonventionen.

I Handlingsplanen används begreppet ”barn som lever med våld” för att beskriva de barn som både kan ha bevittnat våld och/eller själva utsatts för våld i nära relation.

Handlingsplanen inkluderar alla som utsatts för våld i nära relationer. Det fjärde jämställdhetsmålet, att mäns våld mot kvinnor ska upphöra. Kvinnor och män, flickor och pojkar, ska enligt målet ha samma rätt och möjlighet till kroppslig integritet.

Våldsutsatta kvinnor och män

Både män och kvinnor utsätts för våld, men våldsutsattheten ser olika ut. Det är vanligare att kvinnor utsätts för grovt och upprepat våld i nära relationer, av en partner eller före detta partner. Det finns skillnader i mäns och kvinnors våldsutsatthet. Brottsförebyggande rådet (Brå) tar fram fakta och sprider kunskap om brottslighet, att våldsutsattheten bland kvinnor och män ser olika ut framgår bl.a. av de årliga Nationella trygghetsundersökningarna, (NTU-undersökningarna). Här framkommer att när kvinnor utsätts för brott som hot, misshandel och trakasserier är gärningspersonen ofta en bekant eller närstående och brottsplatsen är ofta hemmet, arbetet eller skolan. När män utsätts för denna typ av brott är gärningspersonen oftast en okänd person och brottet sker oftare på en allmän plats enligt Frenzel A. Brott i nära relation – en nationell kartläggning
Brottsförebyggande rådet (BRÅ)

Definition av våld

När ordet våld används avses definitionen ur Per Isdals bok Meningen med våld.

”Våld är varje handling riktad mot en annan person, som genom denna handling skadar, smärftar, skrämmer eller kränker, får denna person att göra något mot sin vilja eller avstå från att göra det den vill”.

Isdals definition täcker in alla former av övergrepp när det gäller våld i nära relationer som t.ex. fysiska, psykiska, verbala, sexuella, ekonomiska, materiella och själsliga övergrepp samt försummelse. Begreppet omfattar även kvinnors våld mot män, våld i samkönade relationer samt våld inom syskon- och andra familje- och släktrationer.

Fysiskt våld: knuffar, slag, sparkar, luggningar, allt som gör ont i kroppen

Psykiskt våld: hånfulla kommentarer, försök att styra och bestämma över den andres liv, påtvingad isolering, elakheter etc. Våld mot husdjur.

Sexuellt våld: alla sexuella handlingar som sker mot någons vilja, gäller även att tvingas titta på när andra har sex, se på porrfilm etc., om det inte sker frivilligt.

Materiellt våld: att någon slår sönder saker i hemmet, eller gör sönder väggar, dörrar etc.

Ekonomiskt våld: att t.ex. tvingas ta ansvar för ekonomin utan att få tillräcklig insyn, att någon beställer saker i ens namn som man sedan tvingas att betala, att helt ställas utan pengar.

Latent våld: att det är en hotfull stämning, exv. att visa knytnäven, ”hotet hänger i luften” utan att vara uttalat.

Utgångspunkten för om någon ska betraktas som närstående eller inte är om det finns en nära och förtroendefull relation mellan den som utövade våldet och den som utsattes för brottet. Bedömningen av vem som kan betraktas som närstående ska göras utifrån familje- och levnadsförhållanden i det enskilda fallet (prop.2006/07:38 s.46).

En stor skillnad vad gäller Våld i nära relationer från annan våldsbrottslighet är att brottet ofta begås i hemmet av en person som den utsatte har eller har haft en nära relation till.

Våldet upprepas vanligen och tenderar att öka inom relationen. Medvetenheten om att våldet förekommer i nära relationer är viktiga vid utformningen av stödet så att alla drabbade kan få del av stöd när behovet finns.

Brott i nära relationer

Den vanligast förekommande formen av våld i nära relationer utövas av en man mot en kvinna som han har eller har haft ett förhållande med. Enligt Brottsförebyggande rådet (Brå) anmäldes 2017 omkring 12 000 misshandelsbrott i Sverige där gärningspersonen var i nära relation med offret. I den Nationella trygghetsundersökningen, NTU; uppger 18 procent av de som utsattes för misshandel under 2016 att gärningspersonen var en närstående. En stor andel våldsutsatta anmäler dock aldrig de övergrepp som de utsatts för i den nära relationen, vilket innebär att mörkertalet är stort. Omkring 80 procent av våldet mot kvinnor i nära relationer kommer aldrig till polisens kännedom. Det är stora skillnader mellan könen. Att gärningspersonen är en närstående gäller för kvinnor i 40 procent av händelserna, medan motsvarande andel för män är 3 procent. I genomsnitt mördas 17 kvinnor per år av en man som de har eller har haft en nära relationer till.

Fem särskilt utsatta grupper

Regeringen har lyft fram fem grupper som riskerar att vara särskilt utsatta när det handlar om våld i nära relationer. Det är kvinnor med funktionsnedsättning, äldre kvinnor, kvinnor med missbruks- och beroendeproblem, kvinnor med utländsk bakgrund samt personer som utsätts för hedersrelaterat våld.

Våld i samkönade och hbtq relationer

Våld i samkönade relationer och heterosexuella relationer följer i princip samma mönster men det finns även vissa olikheter som är viktiga att belysa.

Hbtq är en förkortning för homo- och bisexuella, trans- och queerpersoner och är ett brett begrepp som omfattar olika sexuella läggningar, könsidentiteter och relationer. Benämningen hbtq-relation kan användas för att beskriva flera olika konstellationer där minst en av parterna definierar sig som hbtq-person.

Förövarens och den utsattes könstillhörighet kan ha en stor påverkan på hur omgivningen uppfattar våldet och huruvida den utsatte är benägen att anmäla och söka hjälp samt vilket bemötande hen kan tänkas få. Mörkertalet bland våld i samkönade relationer är stort då många homo- och bisexuella personer inte söker hjälp i lika stor grad som heterosexuella. Detta kan dels bero på negativa

erfarenheter i hur man tidigare blivit bemött i kontakten med andra myndigheter och man litar inte på att man kan få hjälp (Socialstyrelsen, 2014).

I nära hbtq-relationer kan förövaren fokusera våldsutövandet på den våldsutsattas identitet som hbtq-person. Förövaren kan isolera och bryta ner den våldsutsatta genom att till exempel hota om att "avslöja" sin partners identitet som hbtq-person om hen inte lever öppet, spela på rädslan för att utsättas för hbtq-fientlighet, eller avsiktligt använda fel pronomen om sin partner.

En hbtq-person löper risk att diskrimineras och bemötas med fördomar och oförståelse i verksamheter där det råder bristande kunskap om hbtq. Det kan vara svårare för en hbtq-person att ta steget till att söka stöd. Social stigmatisering av hbtq-personer kan även leda till internaliserad hbtq-fientlighet, det vill säga att den våldsutsatta tar över omgivningens eller förövarens hbtq-fientliga syn på den egna identiteten.

Brottslighetens uttryck och konsekvenser

Uttrycket för våld i nära relationer kan ha sin form i fysiskt våld, sparkar och slag och/eller olika former av psykiska, sexuella och materiella övergrepp. De kränkningar, försök till isolering och psykologisk nedbrytning som de psykiska övergreppen innebär upplevs av många som svårast att värja sig mot.

I det psykiska våldet ingår även det så kallade digitala våldet, detta är inte någon ny kategori av våld utan handlar om kontroll. Det digitala våldet är det våld som man blir utsatt för på internet och via mobiltelefoner.

Det sexuella våldet, vilket exempelvis kan innebära att utsättas för våldtäkt eller att tvingas utföra sexuella handlingar, är en kränkning som omgärdas av tystnad och tabu.

Parallellt med dessa olika former av våld förekommer även hot mot den utsatta själv eller andra närstående samt attacker mot barn och husdjur.

Försummelse kan exempelvis bestå i att den utsatta inte får behövlig hjälp med mat, medicin eller hygien, och finns främst bland funktionsnedsatta och äldre. Den utsatta kan förvägras hjälp med att komma ur sängen, få för lite, för mycket eller felaktig medicin (SOU 2006:65).

Att leva i en relation med övergrepp kan medföra såväl korta som långvariga psykiska besvär. Depression och ångeststörningar är vanliga symtom. Våldsutsatta kan drabbas av posttraumatiskt stressyndrom (PTSD). Det karaktäriseras av att man ständigt återupplever våldshändelser, av känslomässig avtrubbning och tillbakadragande. Påträngande tankar och minnen, mardrömmar, ångest, ökad vaksamhet, självförebåelser, försämrade självkänsla, irritabilitet och koncentrationssvårigheter hör också till bilden. Självmordstankar och

självordsförsök förekommer. Sömn- och ätstörningar kan också vara reaktioner på våld och övergrepp, liksom minnesstörningar, störd tidsuppfattning, förvirring och svårigheter att fatta egna beslut. Våldet kan även medföra sociala konsekvenser om man tvingas flytta till annan ort och därigenom förlorar kontakt med släkt och vänner (Socialstyrelsen, 2011).

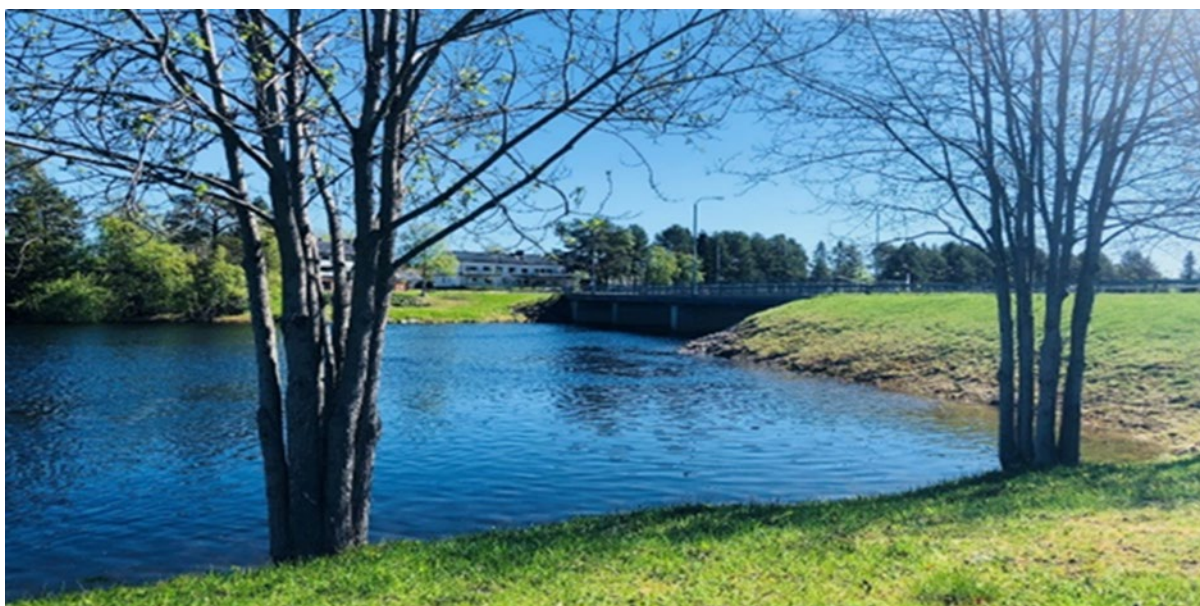
Uppbrott ur våld

För en person som utsätts för våld av sin partner kan de känslomässiga, sociala och praktiska banden utgöra hinder för att bryta förhållandet. Det kan handla om boende, ekonomi samt gemensamma barn. Omsorg om barnen kan för vissa våldsutsatta vara ett skäl att bryta upp, medan det för andra kan vara ett skäl att stanna kvar. I relationer där det förekommer våld kan det hända att båda parter förnekar eller förringar våldet. Det kan bl.a. bero på känslor av skam och skuld inför omgivningen. Enligt teorin om den s.k. normaliseringsprocessen antas en våldsutsatt internalisera partners våld, motiv och krav på hen och därmed uppfatta våldet som något normalt. Våldet förminskas och värdet av de positiva handlingarna förstoras. Våldet normaliseras för båda. Perioder av våld kan växla med perioder utan våld. Den våldsutövande partnern kan visa ånger och lova att aldrig mer ta till våld. Det kan vara kärlek, rädsla, hat, medlidande, vilja att förstå, skuld – och hopp om att relationen ska bli bättre.

Både de som lämnar en våldsutövande partner och de som inte gör det kan känna sig klivna inför de olika svårigheter som ett uppbrott kan innebära. Det händer att våldsutsatta som lämnat relationen senare återvänder till den som utsatt dem, och då återigen utsätts för våld och på nytt söker hjälp från socialtjänsten.

Socialtjänsten har ett ansvar att stödja, oavsett om individen väljer att stanna eller lämna relationen. Den process som det många gånger innebär att bryta upp från en våldsutövande har schematiskt beskrivits i tre faser:

- I den första, att bryta upp, finns en vändpunkt, som antingen föregår eller sammanfaller med själva uppbrottet.
- Den andra fasen, att bli fri, handlar om frigörelsen från de känslomässiga banden till våldsutövaren.
- Den tredje fasen innebär att på djupet komma till insikt om våldsutsattheten. För att kunna ge adekvat stöd och hjälp i uppbrottsprocessen kan det vara viktigt att bedöma och ta hänsyn till var i processen den våldsutsatta befinner sig.

Barnen

Socialnämnden har ansvar för att särskilt beakta att barn som lever i våld eller andra övergrepp av eller mot närstående vuxna är offer för brott. Barn som lever i en våldsmiljö riskerar att fara illa och deras psykiska hälsa riskerar att skadas både av våld som riktas mot dem och våld mot närstående som de tvingas bevittna. Dagens omfattande kunskap visar att bevittnandet av våldet kan innebära ett trauma i sig självt, med allvarliga konsekvenser för barnets anknytning, och en flerdig ökad risk för psykisk ohälsa. Att som barn ha bevittnat våld inom familjen kan medföra långvariga och psykiska problem av olika slag.

Våld i familjen är ofta en familjehemlighet. Barn berättar sällan för andra om vad de varit med om när de bevittnat våld, bl.a. av rädsla och förvirring, lojalitet, skuld och skam. Det finns därför risk för att deras utsatthet inte uppmärksammas.

Internationella och nationella undersökningar visar att det är större risk för att barn som lever i familjer där misshandel förekommer att själva blir utsatta för fysisk misshandel. Det kan vara fråga om våld från såväl den förälder som är våldsam mot den andra som från den förälder som är utsatt. Om en våldsutsatt har barn måste därför socialtjänsten uppmärksamma och utreda barnet utifrån barnets behov (Socialstyrelsen, 2011).

Barn som lever med våld i familjen är offer för brott och har rätt till stöd och hjälp. Det kan vara svårt för utomstående att upptäcka barns våldsutsatthet i hemmet. Då alla barn och unga går i skolan och de flesta i förskolan finns unika möjligheter att fånga upp utsatta barn och unga vid ett tidigt skede. Personal på förskola och skola har en viktig roll i att upptäcka när barn far illa eller när det finns risk för det.

Personal inom förskola och skola har en skyldighet att anmäla till socialtjänsten om de får kännedom om eller misstänker att barn far illa. Barn berättar sällan själva att de utsätts för våld, det är därför viktigt att personal har rutiner och kännedom kring viktiga tecken och varningssignaler som tyder på att barnet kan vara utsatt. Exempel på varningssignaler kan bl.a. vara:

- Stor frånvaro från skolan
- förändrade skolresultat
- kroppsliga och psykiska symptom
- hög förekomst av olyckor och skador
- inblandning i mobbning i skolan
- trötthet och nedstämdhet
- ångest, oro, rädsla och mardrömmar

Våldsutövare

Socialtjänsten har ansvar för att ta ett helhetsgrepp när det gäller frågan kring våld i nära relationer och se till att hela familjen får den hjälp och det stöd som respektive person behöver (prop. 2006/07:38 s. 23 f).

För att motverka våld i nära relationer är det viktigt att rikta insatser inte enbart mot de som redan utövar sådant våld, utan även mot de som riskerar att göra det.

Förebyggande arbete är viktigt också för att förhindra att våldsutövaren utövar våld i en ny relation. En våldsutsatt kan dessutom vara mer motiverad att söka och acceptera hjälp att förändra sin situation om hen vet att också våldsutövaren erbjuds hjälp.

Om våldsutövaren är förälder är det viktigt att få hen att inse att våldshandlingar också drabbar barnen. Upphör våldet bidrar detta till barnets välmående och hälsa. Det kan dessutom vara ett led i att förhindra att även nästa generation utövar våld i nära relationer (prop. 2006/07:38 s. 23 f).

När socialtjänsten får kontakt med en våldsutsatt är det angeläget att försöka få till stånd en dialog med våldsutövaren och erbjuda denne samtal. I samtal kan information ges om vilka behandlingar som kan erbjudas (Socialstyrelsen, 2011).

Hedersrelaterat våld och förtryck

Hedersrelaterat våld och förtryck är en handling som motiveras med att den som utsätts för våld och förtryck har skadat familjens heder. Våldet ses och uttalas av kollektivet som en legitim, oundviklig handling för att straffa olydnad, bevara familjens heder och värna om släktens sociala överlevnad. Hot, kontroll och våld kan alltså användas för att återupprätta hedern eller hindra att den förloras.

Hedersvåld kan drabba både flickor och pojkar, män och kvinnor. En särskilt utsatt grupp är HBTQ-personer, då kärlek och sexualitet, enligt hedersnormerna, hör hemma i ett äktenskap mellan en man och en kvinna. Både kvinnor och män är delaktiga i att upprätthålla hedersnormerna.

Hedersnormerna begränsar individens handlingsfrihet och livsutrymme och omintetgör de mänskliga rättigheterna. Hedersrelaterat våld kan, för den som är utsatt, innebära att man:

- Inte få välja partner
- pressas eller tvingas att gifta sig mot sin vilja, inte får bestämma över sin framtid och sitt liv
- inte får bestämma själv vilka kläder man har på sig
- inte tillåtas delta i vissa skolämnen
- inte får gå ut själv, inte får välja umgänge eller delta i aktiviteter utanför skolan

- blir utfrysad från familjen om man inte gör vad som förväntas
- utsätts för hot eller våld (Socialstyrelsen 2015)

Att bryta mot systemet och agera utifrån sina egna val och önskningskrav ställer höga krav på individen som ibland måste ta avstånd från sin ursprungsfamilj och sina vänner. För att klara det krävs att samhället erbjuder skydd och stöd. Det krävs särskild kompetens för att göra adekvata riskbedömningar av personens skyddsbehov.

Bedömningsmanualen PATRIARK finns som hjälpmedel i kartläggningen av den situation av hedersrelaterat våld och förtryck som råder i familjen. Den ska användas som ett komplement till den kompetens och de metoder som redan är i bruk och den bärande idén är att PATRIARK ska utgöra en systematisk, standardiserad och praktiskt användbar grund i arbetet med att göra bedömningar av risker och att planera för adekvata skyddsåtgärder. Det är vid en riskbedömning av största vikt att all tillgänglig information används. PATRIARK ska inte användas om inte tillgänglig information bedöms som tillräcklig eller vederhäftig.

Prostitution och människohandel

Prostitution är en situation där ett köp eller ett försök till köp av sexuell tjänst av en annan person förekommer. Det kan röra sig om människohandel för sexuella ändamål eller koppleri. Att köpa sexuella tjänster är förbjudet sedan 1999 (6 kap. 11 § brottsbalken). Med sexuell förbindelse avses samlag eller annat sexuellt umgänge. Ersättningen kan vara ekonomisk eller i annan form, till exempel narkotika, alkohol eller varor (kläder, elektronik etcetera).

Att försöka köpa sex är också straffbart.

Att handla med människor är en av de allvarligaste formerna av organiserad brottslighet och innebär ett cyniskt utnyttjande av andra människor.

Människohandel kränker den drabbades rätt att få bestämma över sitt liv och sin kropp. Ett stort antal människor i världen, främst kvinnor och barn, är utsatta för människohandel varje år och majoriteten av dessa utnyttjas sexuellt. Förutom prostitution och andra former av sexuellt utnyttjande utsätts många av människohandelns offer för tvångsarbete, slaveri, organ-handel eller andra former av utnyttjanden.

Nationellt metodstödsteam mot prostitution och människohandel, NMT, leds av Jämställdhetsmyndigheten och består av myndigheter som arbetar mot prostitution och alla former av människohandel. NMT fungerar som en operativ och strategisk resurs för att utveckla och effektivisera samverkan i arbetet mot människohandel, samt operativt bistå i specifika ärenden. Enligt socialtjänstlagen har kommunen det yttersta ansvaret för att de som vistas i kommunen får det stöd och den hjälp de

behöver. När det finns ett behov av stöd och hjälp som inte kan tillgodoses på annat sätt än via socialtjänsten är kommunen skyldig att bistå med insatser. Det kan handla om boende, försörjning och socialt stöd.

Socialtjänsten har ett ansvar att bistå brottsutsatta. Personer utsatta för människohandel har olika bakgrund, behov och förutsättningar.

Sugardating – en förtäckt prostitution

På nätet marknadsförs sugardejting som en guldkantad livsstil och en chans för en ung person att träffa någon äldre som är villig att betala för deras gemensamma semesterresor och restaurangbesök. I verkligheten är det oftast förtäckt prostitution, där sexköparen försöker runda sexköpslagen.

- Sugardating består av ett ekonomiskt arrangemang mellan en oftast äldre part (sugardaddy eller sugarmama) och en yngre (sugarbaby eller boytoy). Vanligen är det fråga om sugardad och sugarbabe, det vill säga heterosexuella relationer mellan äldre män och yngre kvinnor, där relationen innefattar ekonomisk ersättning till den yngre parten.
- Den som är sugarbaby strävar vanligen efter att finna någon som kan finansiera dennes liv eller livsstil, medan den äldre parten vanligen eftersträvar en intim och oftast sexuell relation. Ersättningen kan exempelvis utgöras av kläder, mobil, mobilabonnemang, ett kreditkort, månatliga betalningar.

Stödinsatser i Sorsele kommun gällande våld i nära relation

- Vid kontakt med socialtjänsten görs alltid en skyddsbedömning för behov av skyddat boende, eller omedelbart skyddsbehov för barn.
- Den som blivit utsatt för våld kan vid behov erbjudas hjälp med ett tillfälligt boende eller en placering för barn i familjehem.
- Råd- och stödsamtal enskilt för våldsutsatta vuxna via MI-samtal.
- Bistånd enligt Socialtjänstlagen i form av t. ex. ekonomisk hjälp, kontaktperson och /eller familjebehandling.
- Våldsutövare erbjuds samtal enskilt eller i grupp med metoden rePULSE antingen genom att själv söka sig hjälp eller genom insats från socialtjänsten.
- Samtal vid familjerådgivningen.

I Sorsele kommun finns ett utökat behov av stödinsatser för barn som lever med våld. Målet är att utbilda personal i krissamtal med barn som lever med våld i sina familjer. Det är av stor vikt att stödet ska finnas tillgängligt på hemmaplan. Modellen som används vid krissamtal med barn som lever med våld kallas Trappan. Att arbeta enligt Trappan-modellen innebär att man erbjuder barnet individuella krissamtal i tre steg:

- Kontakt
- Rekonstruktion
- Kunskap

Att ge barnen möjlighet att berätta om och bearbeta sina upplevelser av våld, att göra det ”pratbart” och begripligt och därigenom minska risken för posttraumatiskt stressyndrom (PTSD) och annan psykiatrisk problematik.

Fråga om våld

Rutin våga se, fråga och agera

För att socialtjänsten i så hög grad som möjligt ska kunna identifiera våld i nära relationer är det grundläggande att socialtjänstens personal vågar se, fråga och agera. Genom att rutinmässigt ställa frågor kring våld ges berörda en möjlighet att berätta om en utsatthet som annars riskerar förbli okänd för socialtjänsten. Frågor om våld kan avdramatiseras genom att personalen framhåller att våld är ett vanligt problem och att man rutinmässigt brukar ställa frågor om våld. Genom att fråga signalerar myndigheten också tydligt att våld i nära relationer inte är acceptabelt. Inom Individ- och familje omsorg i Sorsele Kommun används den standardiserade bedömningsmetoden FREDA.

Fler verksamheter i kommunen behöver ta ansvar för att ställa frågor om våld. Mörkertalet är stort.

När frågor om våld ska ställas inom hälso- och sjukvården och socialtjänsten är det betydelsefullt hur och under vilka omständigheter frågan ställs. Några viktiga förutsättningar för att en verksamhet ska kunna ställa frågor om våld är att:

- Att frågor ställs på rutin
- Att verksamheten har en rutin för hur frågeproceduren går till
- Personalen har utbildning i hur man frågar om våld
- Personalen ställer frågan i en för personen trygg miljö
- Personalen inger förtroende
- Verksamheten har rutiner för vart patienten/klienten kan hänvisas inom organisationen eller till annan verksamhet (Socialstyrelsen, 2015)

En positiv effekt av att fråga är att personalens medvetenhet om vuxnas våldsutsatthet ökar. Ett exempel på en fråga är; ”Jag vet inte om det är ett problem för dig, men många av dem jag träffar i mitt arbete har upplevt våld i sina relationer. Jag har därför börjat fråga alla rutinmässigt om detta. Har du blivit utsatt för våld av någon i din familj?” (Socialstyrelsen 2015)

Tecken och symptom på våldsutsatthet

Att vara utsatt för våld av en närstående är en omständighet som många gånger gör att benägenheten att berätta om våldet och att polisanmäla det är mindre än om våldsutövaren är någon annan. Ibland kan omgivningen lägga märke till tecken på att en individ har utsatts för våld. Ofta finns dock inga tydliga tecken, eller så kan de stå för något annat.

Nedanstående uppräknig visar vanliga skador och besvär:

Fysiska skador: blåmärken, rodnader, sår, klösmärken, brännskador, avslitet hår, värk och smärta, sönderrivna eller försvunna kläder, sömnstörningar, ätstörningar, kräkningsreflexer, svårigheter att svälja, yrsel, magont, oro och diverse andra psykosomatiska problem.

Gynekologiska besvär: skador vid graviditet samt missfall kan vara tecken på att en kvinna är våldsutsatt.

Psykisk ohälsa: Våldsutsatthet kan medföra såväl kort- som långvariga psykiska besvär. Depression kan vara en reaktion på att ha utsatts för våld. Andra uttryck för psykisk ohälsa till följd av våldet är dåligt självförtroende, att den våldsutsatta förändrar sin personlighet och exempelvis blir tillbakadragen och isolerar sig. Personen kan också bli utagerande och börja utöva våld mot andra eller bli självdestruktiv. Den våldsutsatta kan också reagera genom att undvika vissa personer eller vissa platser eller motsätta sig fysisk kontakt.

Missbruk: Hög konsumtion av alkohol och/eller droger kan vara tecken på våldsutsatthet.

Uppsökande och förebyggande arbete

Enligt 3 kap 1 § SoL har socialnämnden ett ansvar att vara en uppsökande verksamhet och upplysa allmänheten om dess verksamhet och vad de har att erbjuda. Socialtjänsten ska på olika sätt informera om vilket stöd som finns i kommunen för våldsutsatta, barn som lever med våld samt våldsutövare. Den skriftliga informationen bör finnas tillgänglig på ett flertal språk. Socialnämnden ska bedriva ett uppsökande arbete för våldsutsatta, våldsutövare samt barn som lever med våld i familjen. Ett sätt kan vara att förbättra och förtydliga informationen på Sorsele kommuns hemsida samt kontinuerligt uppdatera och förbättra informationen och sprida kunskap och kompetensutveckla inom våld i nära relation.

Samverkan

Våld i nära relationer är ett mångsidigt problem och kräver därför att många samverkar. Samverkan behövs ofta både i enskilda ärenden och på övergripande nivå, därför är det viktigt att det finns rutiner för samverkan med berörda verksamheter både inom och

utanför Sorsele kommun. Socialtjänsten ska samverka för att samordna sina insatser så att de inte motverkar varandra. Om insatser ges till flera i en familj, ska samtliga insatser samordnas. 3 kap. 5 § SoL.

Internt: Våldsutsatta kan vara aktuella inom flera områden hos socialtjänsten samtidigt. Det kan till exempel gälla personer med funktionsnedsättning, missbruks- och beroendeproblem eller personer med ekonomiskt bistånd, men även andra personer. I vissa fall kan insatserna vara gemensamma, i annat fall ska de samordnas. Handläggare kan behöva träffa den våldsutsatta tillsammans med andra aktörer och bedöma hela situationen och behovet av stöd och hjälp. Om en våldsutövande förälder samtidigt får insatser för att förändra sitt beteende måste även dennes insatser samordnas så att tryggheten hos såväl den andra föräldern som barnet tillgodoses. När det samtidigt pågår en vårdnads-, boende- eller umgängesutredning hos familjerätten för gemensamma barn, är det viktigt att handläggare inom socialtjänsten samverkar så att både den våldsutsattas behov och barnets bästa tillgodoses.

Externt: Socialtjänstens insatser till våldsutsatta barn och vuxna behöver även samordnas med insatser från andra aktörer, t.ex. inom hälso- och sjukvården. I det konkreta fallet kan det exempelvis gälla en våldsutsatt gravid kvinna som behöver stöd och hjälp både från hälso- och sjukvården och socialtjänsten. Ett barn som får insatser från barnpsykiatrin kan samtidigt behöva insatser från socialtjänsten. Då är det viktigt att barnets hela situation och behoven av stöd och hjälp beaktas. Socialtjänsten kan också behöva samverka med polisen i enskilda ärenden för att bedöma risk för fortsatt våld (allmänna råd till 5 kap. 1 § SOSFS 2014:4).

Säkerhet

Socialnämnden ska tillgodose en våldsutsattas behov av skydd. Socialtjänsten ska genomföra strukturerade hot- och riskbedömningar med stöd av FREDA-riskbedömning vid handläggning av ett ärende som rör våld i nära relationer, SOSFS 2014:4. All handläggning behöver utgå från säkerhetstänk.

Socialtjänsten ska erbjuda våldsutsatta hjälp till kontakt med Polisen.

Om det finns misstankar om att ett barn har utsatts för brott bör detta skyndsamt polisanmälas, om det bedöms vara till barnets bästa (SOSFS 2006:12). I de fall socialekreterare bedömer att polisanmälan för våld mot barn ska göras, sker detta i samråd med enhetschef och/eller IFO-chef. Viktig vid polisanmälan är att Polisen får kännedom om ett barn har bevittnat våld eftersom barnet då senare ska kunna yrka brottskadeersättning.

Socialtjänsten ska ha rutiner som beskriver hur skyddade personuppgifter ska hanteras i ärenden som rör våld i nära relationer.

Sekretesskydd

All berörd personal i kommunen ska ha kännedom om hur skyddade personuppgifter ska hanteras. Checklista ska finnas avseende gällande hantering av personakter med skyddade personuppgifter, dokumentation, IT-frågor, postfrågor och att alltid motringa i kontakter som rör en person med skyddade personuppgifter.

Socialtjänsten ska informera och vara behjälplig om de våldsutsatta vill ansöka om:

Sekretessmarkering - En sekretessmarkering gör det svårare för andra att ta del av en persons personuppgifter i folkbokföringsregistret. Det innebär att Skatteverket för in en markering vid personens personuppgifter som anger att ingen får lämna ut uppgifterna utan tillstånd och säkerhetskontroll. Det finns inte några formella krav för att få en sekretessmarkering. Någon form av intyg, exempelvis från polis eller socialtjänst eller annan utredning som styrker förhållanden bör dock finnas som underlag för bedömningen. Det ska röra sig om ett konkret hot.

Kvarskrivning - Kvarskrivning fungerar som ett adress skydd när en person har flyttat till annan, hemlig adress. I praktiken innebär det att personens nya, verkliga bostadsort inte framgår av folkbokföringsregistret och därmed inte heller sprids till andra myndigheter. Personens gamla adress tas bort och personen registreras som "på församlingen skriven" i sin gamla folkbokföringsort. Skattekontorets adress anges som en särskild postadress. En markering om att en person har skyddade personuppgifter meddelas ut till andra myndigheter tillsammans med adressen till skattekontoret. Personens post går till ett regionalt skattekontor där särskilda handläggare har personens nya adress manuellt förvarad och kan vidarebefordra personens post. Personen kan få kvarskrivning på sin gamla folkbokföringsort i högst tre år i taget efter att personen har flyttat. Kravet för att få bli kvarskriven är att personen av särskilda skäl kan antas bli utsatt för brott, förföljelser eller andra allvarliga trakasserier. Omständigheterna ska i princip motsvara de som gäller för meddelande av kontaktförbud enligt lagen (1988:688) om kontaktförbud.

Fingerade personuppgifter - Innebär att en person får byta identitet genom att använda andra personuppgifter än de verkliga. Denna möjlighet finns vid särskilt allvarliga hot och medges enligt 1§ lagen (1991:483) om fingerade personuppgifter. Den som vill ansöka om detta gör det hos Rikspolisstyrelsen som sedan ansöker hos Tingsrätten. Kommunen ska ha tydliga, skriftliga rutiner för hur skyddade personuppgifter ska hanteras.

Ansvar, handläggning och dokumentation

Socialtjänstens handläggning och beslut i ett ärende som rör våld i nära relationer ska tillgodose den enskildes rättssäkerhet enligt gällande föreskrifter, (SOSFS 2014:4). Socialnämnden ska fastställa var i verksamheten ansvaret ligger för att utreda, fatta beslut i och följa upp ärenden som gäller våldsutsatta eller barn som bevittnat våld. 3 kap. 2 § SOSFS 2014:4.

Barn och ungas behov

Brottsoffer. Enligt SoL 5 kap. 11 § tredje stycket ansvarar Socialnämnden för att barn, som utsatts för brott och dennes närstående får det stöd och hjälp som de behöver.

Enligt det fjärde stycket ska socialnämnden särskilt beakta att ett barn som bevittnat våld eller andra övergrepp av eller mot närstående är offer för brott och ansvarar för att barnet får det stöd och den hjälp som barnet behöver.

Med att ett barn bevittnat våld avses enligt propositionstexten att barnet sett eller hört den brottsliga gärningen begås. Ur barnets perspektiv kan det dock vara lika allvarligt att märka konsekvenserna av våld, att den våldsutsatta har skador eller mår psykiskt dåligt och är rädd, att möblemanget är sönderslaget, att husdjuren är rädda och liknande. När ett barn lever i våld ska det skyndsamt göras en förhandsbedömning och en utredning ska inledas. Om barnet misstänks vara utsatt för brott ska ansvarig nämnd alltid ta ställning till om en polisanmälan ska göras. En utredning om ett barn som lever i våld ska beskriva hur våldet har påverkat barnet och barnets behov av insatser.

Socialnämnden ska även fastställa rutiner för hur barn ska tas om hand och stödjas av personal med adekvat kompetens om en förälder har avlidit till följd av våld, 3 kap. 6 § SOSFS 2014.

Insatser

- Våldsutsatta vuxna och barn som utsätts för våld, övergrepp och hedersrelaterat våld och förtryck ska erbjudas insatser akut och på kort och lång sikt.
- Socialtjänsten ska ha insatser för att möta de behov av stöd och skydd som våldsutsatta och barn i nära relationer har.
- Socialtjänsten ska även ha insatser att erbjuda för personer som utövar våld mot närstående (SOSFS 2014:4).
- Det är viktigt att socialtjänsten särskilt uppmärksammar kvinnor med funktionsnedsättning, missbruksproblematik, utländsk bakgrund, äldre kvinnor samt kvinnor som utsätts för hedersrelaterat våld och förtryck.
- Om socialnämnden har lämnat över genomförandet av insatser enligt socialtjänstlagen (2001:453) till någon annan, ska nämnden fastställa hur kontroll och uppföljning av sådan verksamhet ska göras. 3 kap. 3 § SOSFS 2014:4.

Källor

Makt mål och myndighet – feministisk politik för en jämställd framtid(skr. 2016/17:10)

Strategi för samverkan ISBN: 978-91-85483-60-0

Brott i nära relationer – nationell kartläggning rapport 2014:8

Socialtjänstens stöd tillvåldsutsatta kvinnor Prop. 2006/07:38

Att ta ansvar för sina insatser SOU 2006:65

Socialstyrelsen handbok om våld ISBN: 978-91-7555-391-7

www.hedersförtryck.se

Våldsamt lika och olika – En skrift om samkönade parrelationer ISBN: 978-91-976801-2-7

Brottsbalk (1962:700) 6 kap.

Handlingsplan mot prostitution och människohandel, bilaga till regeringsbeslut 2018-02-08

www.nmtsverige.se

Stärkt stöd och skydd för barn och unga Prop 2012/13:10

Socialstyrelsens metodguide Trappan modellen

Socialstyrelsen metodguide FREDA

Socialstyrelsens utbildningsmaterial, Skylla sig själv?

Socialstyrelsens verktyg för systematisk uppföljning

Socialstyrelsens behandlingsmetoder för personer som utövar våld i nära relationer

Socialstyrelsens plan för utökad samverkan för förbättrad upptäckt av våld i nära relationer

Grundlagen Regeringsformen (SFS 1974:152)

Socialtjänstlagen (2001:453)

Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd om våld i nära relationer (SOSFS 2014:4)

Skollagen (2010:800)

Arbetsmiljölagen (AFS 2015:4)

Diskrimineringslagen (2008:567)

Barnkonventionen (2018:1197)

Nationellt centrum för kvinnofrid www.nck.uu.se

Länsstyrelsen Kalmar, Basutbildning Jämställdhetsintegrering

Socialstyrelsen Sex mot ersättning

De globala hållbarhetsmålen Agenda 2030

Män för jämställdhet

Tillsammans mot brott – ett nationellt brottsförebyggande program skr
2016/17:126

Jämställdhetsmyndigheten

Länsstyrelsen Västerbotten, Våldsprevention Västerbotten (VPV)

Handbok - Inget att vänta på

Våldspyramiden

Våldspyramiden är framtagen av Länsstyrelsen Västerbotten

Länsstyrelsen
Västerbotten

SORSELE KOMMUN
SUORSÁN TJEÄLDDIE